

Резюме

Самойленко О. О. Особливості пенсійного забезпечення державних службовців на території України в період Гетьманату.

Досліджуються проблеми правового регулювання пенсійного забезпечення державних службовців часів Гетьманату П. П. Скоропадського.

З'ясовується, яким саме був рівень соціального захисту державних службовців, а саме пенсійного забезпечення. На основі аналізу архівних документів висвітлюються питання призначення пенсій окремим службовцям та членам їх родин, а також збільшення пенсій в індивідуальному порядку.

Ключові слова: пенсійне забезпечення, соціальний захист, державні службовці, законодавча база, Пенсійний статут.

Резюме

Самойленко Е. А. Особенности пенсионного обеспечения государственных служащих на территории Украины в период Гетьманата.

Исследуются проблемы правового регулирования пенсионного обеспечения государственных служащих времен Гетьманата П. П. Скоропадского. Выясняется, каким именно был уровень социальной защиты государственных служащих, и именно пенсионного обеспечения. На основе анализа архивных документов освещаются вопросы назначения пенсий отдельным служащим и членам их семей, а также увеличение пенсий в индивидуальном порядке.

Ключевые слова: пенсионное обеспечение, социальная защита, государственные служащие, законодательная база, Пенсионный устав.

Summary

Samoilenko O. Features of pension provision of government employees in Ukraine during the period of Hetmanate.

The problems of legal regulation of pensions for civil servants under Hetman P.P. Skoropadsky have been researched. It clarified the level of pensions and social protections of civil servants. Based on the analysis of archival documents there are cleared up pension issues to individual employees, their families as well as increasing pensions individually.

Key words: pension provision, social protection, public servants, legislation, Retirement statute.

УДК 347.962

Н. М. ГРЕНЬ

*Наталія Михайлієна Грень, аспірантка ІНПП НУ
«Львівська політехніка»*

ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТАТУСУ МЕДІАТОРА У ПРОЦЕДУРІ ПРИСУДОВОЇ МЕДІАЦІЇ: ПОРІВНЯЛЬНО-ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ

Правова сутність присудової медіації передбачає посередницьку діяльність третьої сторони – медіатора, який надає допомогу сторонам у вирішенні конфлікту. Здавалось би, оскільки медіатор, на відміну від судді, не ухвалює владного рішення, його роль є другорядною. Однак погодитися з таким твердженням можна лише частково. Кваліфікований медіатор вміє налагодити контакт між сторонами і весь медіаційний процес так, щоб довести процедуру медіації до позитивного рішення. Вказане зумовлює необхідність дослідження правового статусу медіатора в межах окремого наукового дослідження.

Метою цієї статті є дослідження статусу медіатора ґрунтуючись на позитивному зарубіжному досвіді.

Проблему розуміння та прояву медіаторських процедур та її вплив на право і правову систему окремої держави розглядало достатньо науковців. Особливо, на нашу думку, слід відмітити доробки З. А. Добош, І. Жаровської, В. Ковальчука, В. Скрипнюка та інших. Проте актуальним залишається дослідження правового регулювання статусу медіатора під час примирної процедури в національному законодавстві, з огляду на несформованість вказаної інституції в межах сучасної системи правосуддя.

Насамперед зазначимо, що тих, хто може бути медіатором у присудовій медіації, в зарубіжному законодавстві можна згрупувати у три категорії.

По-перше, присудову медіацію може проводити суддя-медіатор чи працівник суду. Це має бути суддя, який пройшов відповідну підготовку у сфері медіаційної процедури, якого вибрали для цього сторони, ним не може бути головуючий вже у процесуальній справі (Німеччина, Греція, США (Каліфорнія), Хорватія, Нідерланди).

Статус судді тут характеризуватиметься двояким, специфічним положенням. З одного боку, як і будь-який суддя, він володітиме владними повноваженнями і діятиме на основі загальних засад судочинства, а з іншого, – буде покликаний виконувати і «посередницькі» функції, які, однак, матимуть особливий характер і не можуть повністю отожднюватись зі змістом та обсягом тих дій, що відповідають класичному значенню цього поняття. Але саме суддя з обставин справи та поведінки сторін конфлікту може висновувати, чи є ймовірність мирного врегулювання спору¹.

Суддя-медіатор не ухвалює рішення, а використовуючи певні навички медіативних способів вирішення конфлікту, вживає заходів до припинення спору з волі сторін. Суддя-медіатор – це суддя з навичками медіативних способів вирішення конфлікту.

Судовим медіатором може бути суддя у відставці (особливо активно цю практику застосовують у Словенії), помічник судді, що не бере участі в розгляді справи, працівник апарату суду, який має вищу юридичну освіту. Досвід щодо екс-суддів у ролі медіаторів вважаємо особливо прийнятним, тому що «найбільш ефективним медіатором може стати лише той кандидат, який володіє юридичними знаннями, має навички психолога і мудрість судді»².

До цієї категорії також віднесемо мусульманських суддів – кадів, яких призначає правитель і які вершать правосуддя на основі шариату, при цьому медіацію застосовують як основний, а не просто зручний спосіб вирішення спору (це поширено, наприклад, у правовій системі Саудівської Аравії³, Малайзії⁴).

По-друге, присудову медіацію може здійснювати професійний, сертифікований медіатор, що входить до професійної організації медіаторів та якого запрошують сторони для проведення присудової медіації або призначає суддя, шоправда, сторони можуть відмовитися від такого призначення (наприклад, відповідно до ст. 183 Цивільно-процесуального кодексу Польщі існує пряма заборона суддям бути медіаторами, якщо вони не перебувають на пенсії; аналогічно в Білорусі (ст. 4 Закону «Про медіацію»), Росії (ст. 9 Федеративного закону «Про альтернативну процедуру врегулювання спорів за участю посередника (процедура медіації)»), Латвії (ст. 10 Закону «Про медіацію»), Литві (ст. 4 Закону «Про медіацію»), Боснії та Герцеговині (ст. 31 Закону «Про процедуру медіації»), Швейцарії, Австрії, Австралії).

До третьої категорії можна віднести, так би мовити, скомпоновані попередні два випадки – коли законодавство дозволяє вказані дії здійснювати і судді, й іншому медіатору чи спеціальному примирителю (*conciliateur*) (Казахстан, Японія, Франція).

У межах здійснення посередницької діяльності посередник повинен виконувати низку функцій. Ці функції проявляються під час виконання медіатором різних ролей. Зазвичай виділяють такі ролі посередника (медіатора): оцінювач конфлікту, активний слухач, неупереджений організатор процесу, генератор альтернативних пропозицій, розширювач ресурсів, випробувач реалістичності та здійсненності пропозицій, помічник у виробленні сторонами остаточної домовленості, навчальний процес партнерських переговорів.

Основна суть діяльності медіатора – налагоджувати переговорний процес та сприяти ухваленню компромісних рішень. У § 2 (3) Закону про медіацію Німеччини вказано, що медіатор сприяє комунікації сторін і забезпечує, щоб сторони долучилися до медіації відповідно і коректно⁵. Науковці акцентують увагу на тому, що термін «сприяє» є абсолютно влучним для визначення ролі медіатора в примирній процедурі, тобто він підтримує сторони в процесі примирення. Водночас заперечується можливість використання такої мовної схеми, як «допомагає своїми діями», що передбачає активне втручання в процес примирення⁶.

Тож медіатор управляє переговорним процесом, підтримує його конструктивний характер, надає кожній стороні можливість висловити свою думку щодо причин виникнення спору і цілей, які сторони мають намір досягти за допомогою медіації, контролює культуру ведення переговорного процесу, знижує рівень агресивності оцінок, які дають сторони діям одного, не допускає некоректності у висловлюваннях сторін, створює сприятливу обстановку для переговорів.

Міжнародні фахівці визначають, що в основі діяльності медіатора лежать такі принципи: посередники повинні бути неупередженими під час процедури медіації та не заінтересовані в її результатах; вони мають полегшити і допомогти сторонам визначити свої потреби, прояснити питання, вивчити рішення й провести переговори про угоду; посередники не дають порад учасникам суперечки, але намагаються допомогти, полегшити взаємодію між ними.

Медіатор навчає сторони процесу ведення переговорів. Більшість тих, хто бере участь у спорі, не знають, як вести переговори, і намагаються застосовувати заборонені заходи («переговорні виверти»), іноді вони демонструють «фальшиві емоції», вводять неправдиву інформацію, висувають надмірні вимоги в надії отримати те, що вони справді хочуть, залякують супротивника. У ролі вчителя медіатор навчає сторони думати, діяти і вести переговори з установкою на співпрацю.

Медіатор також допомагає сторонам скласти угоду. Суть цієї функції полягає в тому, що медіатор відстежує коректність, точність і повноту змісту угоди. При цьому він має допомогти сторонам перевірити, наскільки реалістично те, про що вони домовилися.

Медіатор не стає на чію-небудь сторону, не ставить жодну зі сторін у переважне становище, не консультує сторін з правових питань та не коментує позицій або рішень суду, арбітражного чи третейського. Медіатор – це посередник – він не виносить свого рішення, а лише допомагає створити умови, прийнятні для переговорного процесу. Стаття 22 законодавчого акта Боснії та Герцеговини встановлює як окреме зобов'язання те, що медіатор не повинен давати обіцянок або гарантій щодо конкретних результатів процедури медіації⁷. Він, керуючись своїм досвідом, знаннями, умінням вирішувати конфлікти допомагає сперечальникам виробити таку позицію, яка максимально відповідала б інтересам сторін спору. Отже, вирішення суперечки повністю залежить від волі тих, хто сперечається. Фактично, медіатор лише підштовхує сторони до пошуку оптимальних шляхів врегулювання, об'єктивно аналізує цілі й інтереси сторін, стежить за дотриманням законодавства.

Для забезпечення повноважень медіатора вагомим є його процесуальний статус. Принцип конфіденційності, як ми вже зазначали попередньо, є одним із основних та створює вагомі переваги перед судовим роз-

глядом. Для забезпечення цього принципу потрібно закріпити особливий процесуальний статус медіатора. У США, Великобританії медіатор, відповідно до закону, не може бути викликаний до суду як свідок, проте такий статус не визначено в нормативних актах більшості пострадянських країн, за винятком лише Казахстану (ст. 8 Закону «Про медіацію»).

Під час медіації медіатор має право: самостійно визначати порядок проведення медіації; перевіряти повноваження представників сторін медіації; проводити зустрічі індивідуально з кожною зі сторін медіації, або з кількома, або з усіма сторонами медіації одночасно за умов, що забезпечують дотримання конфіденційності; пропонувати сторонам призупинити медіацію задля проведення додаткових підготовчих дій або залучення необхідних фахівців з боку тієї чи іншої сторони медіації; допомагати сторонам медіації сформулювати зміст угоди про результати медіації згідно з досягнутими сторонами медіації домовленостями щодо врегулювання конфлікту (спору); припинити процес медіації; користуватися іншими правами, наданими йому чинним законодавством України, а також договором про проведення медіації.

Медіатор зобов'язаний: діяти в межах чинного законодавства України, норм професійної етики медіаторів, а також договору про проведення медіації; діяти безсторонньо і нейтрально, неупереджено, надавати рівнозначні послуги сторонам медіації; забезпечувати дотримання принципів медіації та вимог чинного законодавства; утримуватися від здійснення медіації у випадках несумісності або коли законодавством заборонено процедуру медіації в конкретному випадку; інформувати сторони про процес медіації, його цілі й наслідки та надавати сторонам роз'яснення щодо порядку проведення медіації; керувати процесом медіації, зберігаючи нейтральність і неупередженість; утримуватися від подарунків, послуг або інших благ, які можна було б трактувати як заінтересованість чи порушення принципу нейтральності; припинити процес, якщо помічає конфлікт інтересів, власну заінтересованість або розуміє неможливість надання професійних медіаторських послуг, має достатню кваліфікацію, аби задовольнити обґрунтовані очікування сторін; повідомляти учасникам медіації про всі відомі йому наявні або потенційні конфлікти інтересів у конкретній справі; надавати достовірну інформацію щодо власної підготовки, освіти, досвіду медіатора; не розголошувати будь-яку інформацію, яку сторона вважає конфіденційною, крім випадків, коли на те отримано згоду всіх сторін або того потребує закон, та не розкривати іншій стороні інформацію, отриману від сторони під час приватної зустрічі, без згоди на те сторони, яка надала таку інформацію; докладати всіх зусиль, щоб сторони прийшли до взаємоприйнятної угоди в розумні терміни, тобто до завершення медіації укладенням угоди про примирення, докладати всіх зусиль для недопущення внесення в угоду положень, що суперечать закону або нормам моралі; повернути документи, які були довірені йому сторонами в межах процедури медіації; не допускати вчинення діянь, що завдають шкоди честі, професійній бездоганності або доброчесності.

Важливим є питання відповідальності медіатора. Її варто поділити на види залежно від проступку. Якщо дії медіатора мають характер злочину, то він відповідає в загальному порядку, при цьому якщо він є суддею, представником суду чи іншою службовою особою, то нестиме відповідальність, яку передбачено для такої категорії осіб, тобто як спеціальний суб'єкт злочину.

З аналізу національних спеціальних нормативних актів робимо висновок, що більшість з них не визначають особливого порядку відповідальності або визначають її як цивільну в загальному порядку. Стаття 17 Закону Росії «Про альтернативну процедуру врегулювання спорів за участю посередника (процедура медіації)» визначає, що медіатори й організації, які забезпечують проведення процедури медіації, несуть відповідальність перед сторонами за шкоду, завдану їм внаслідок здійснення такої діяльності, в порядку, встановленому цивільним законодавством. Важливо, що тут проблемно довести, що саме медіатор своїми діями завдав шкоду сторонам, зрештою, як і визначити її розмір. Вагомо й те, що до відповідальності притягують не тільки медіаторів, а й організації, які вони представляють. Втім, ми маємо розуміти, що в Росії модель медіації не передбачає присудової процедури її проведення.

У випадку, якщо держава надає право на заняття медіаторською діяльністю, медіатор може бути позбавлений ліцензії на таке право. Моральна відповідальність у вигляді втрати авторитету та ділової репутації також є важливим видом відповідальності, оскільки часто сторони за критерієм авторитетності (у вирішенні інших спорів) вибирають медіатора для своєї справи.

Отож у статті виділено підходи до особи медіатора, які існують у зарубіжному законодавстві: суддя-медіатор (за винятком судді, що залучений до справи у судовому процесі), суддя у відставці чи працівник суду; професійний, сертифікований медіатор, який входить до професійної організації медіаторів та запрошується сторонами для проведення присудової медіації або призначається суддею; компонування попередніх двох випадків.

Узагальнено вимоги до медіатора, його права, обов'язки, визначено особливості його відповідальності.

¹ Кузбагаров А. Н. Примирение сторон как составляющая систем цивилистического процесса и исполнительного производства / А. Н. Кузбагаров // Тенденции развития гражданского процессуального права России : сб. науч. ст. – СПб. : Юрид. центр Пресс, 2008. – С. 229–236.

² Молотников А. Е. Медиация / А. Е. Молотников // Медиация. Новый подход к разрешению конфликтов (дайджест). – Пермь : Ресурс, 2009. – С. 79–84.

³ Iqbal W. Dialogue and the Practice of Law and Spiritual Values: Courts, Lawyering and ADR: Glimpses into the Islamic Tradition / W. Iqbal // Fordham Urban Law Journal. – 2001. – Vol. 28, issue 4. – P. 1041.

⁴ Hassan S. Z. S. Managing Marital Disputes in Malaysia: Islamic Mediators and Conflict Resolution in the Shariah Courts / S. Z. S. Hassan, S. Cederoth. – Curzon Press, 1997.

⁵ Mediations gesetz: Gesetz Die Bundesrepublik Deutschland vom 21. Juli 2012 (BGBl. I S. 1577) [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.worldbiz.ru/base/22766.php>

⁶ Соловійова-Полудніцина О. Є. Законодавче закріплення процесуального статусу медіатора у кримінальному судочинстві України / О. Є. Соловійова-Полудніцина // Форум права. – 2011. – № 2. – С. 853–857.

⁷ Про процедуру медіації : Закон Боснії та Герцеговини від 29 червня 2004 р. // Відновне правосуддя в Україні. – 2009. Березень. – № 4'2008 : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [http://uccg.org.ua/bulletin/Articles/04\(12\)/04](http://uccg.org.ua/bulletin/Articles/04(12)/04)

Резюме

Грень Н. М. Проблемні аспекти правового регулювання статусу медіатора у процедурі присудової медіації: порівняльно-правовий аналіз.

Стаття присвячена аналізу статусу медіатора. Доведено, що тих, хто може бути медіатором у присудовій медіації, в зарубіжному законодавстві можна згрупувати у три категорії.

По-перше, присудову медіацію може проводити суддя-медіатор чи працівник суду. Це має бути суддя, який пройшов відповідну підготовку у сфері медіаційної процедури, якого вибрали для цього сторони, ним не може бути головуючий вже у процесуальній справі.

По-друге, присудову медіацію може здійснювати професійний, сертифікований медіатор, який входить до професійної організації медіаторів та якого запрошують сторони для проведення присудової медіації або призначає суддя, щоправда, сторони можуть відмовитися від такого призначення.

До третьої категорії можна віднести, так би мовити, скомпоновані попередні два випадки – коли законодавство дозволяє вказані дії здійснювати і судді, й іншому медіатору чи спеціальному примирителю.

Узагальнено вимоги до медіатора, його права, обов'язки, визначено особливості його відповідальності.

Ключові слова: медіатор, присудова медіація, повноваження, суддя, правовий статус.

Резюме

Грень Н. М. Проблемные аспекты правового регулирования статуса медиатора в процедуре предсудебной медиации: сравнительно-правовой анализ.

Статья посвящена анализу статуса медиатора. Доказано, что тех, кто может быть медиатором в предсудебной медиации, в зарубежном законодательстве можно сгруппировать в три категории.

Во-первых, предсудебную медиацию может проводить судья-медиатор или работник суда. Это должен быть судья, который прошел соответствующую подготовку в области медиационной процедуры, которого выбрали для этого стороны, им не может быть председательствующий уже в процессуальном деле.

Во-вторых, предсудебную медиацию может осуществлять профессиональный, сертифицированный медиатор, который входит в профессиональную организацию медиаторов и которого приглашают стороны для проведения предсудебной медиации или назначает судья, однако стороны могут отказаться от такого назначения.

К третьей категории можно отнести, так сказать, скомпонованные предыдущие два случая – когда законодательство позволяет указанные действия осуществлять и судье, и другому медиатору или специальному примирителю.

Обобщены требования к медиатору, его права, обязанности, определены особенности его ответственности.

Ключевые слова: медиатор, предсудебная медиация, полномочия, судья, правовой статус.

Summary

Gren' N. Problematic aspects of the legal regulation of the mediator status in the process of pre-trial mediation: comparative legal analysis.

This article analyzes the status of mediator.

It is proved that those who can be a mediator in pre-trial mediation in foreign legislation can be grouped into three categories.

Firstly, the pre-trial mediation may be conducted by judge mediator or court staff. This should be the judge who passed the appropriate training in mediation procedure which is chosen for this by parties, he cannot be already presiding in legal proceedings.

Secondly, pre-trial mediation can be made by a professional, certified mediator, which is a member of professional organization of mediators and which is invited by the parties to conduct pre-trial mediation or is an appointed judge.

The third category includes, so to speak, composed the previous two cases - when the law allows the actions listed to be carried out by the judge, and other special mediator or conciliator.

It's generalized the requirements for the mediator, his\her rights, duties, peculiarities of his\her responsibility.

Key words: mediator, pre-trial mediation powers, judges, legal status.